

editörden...

Bu sayımızda klasik edebiyatımızı ele alıyoruz. Bilindiği gibi bu edebiyatın temelleri Türklerin İslamiyeti kabul etmelerinden sonra verdikleri ilk eserlere kadar dayanır. Geniş coğrafyalarda dil bakımından birbirinden az çok farklı gelişen İslamî edebiyat, şüphesiz ki en parlak dönemini 13. yüzyıldan başlamak üzere Osmanlı İmparatorluğunun geniş toprakları üzerinde yaşamıştır. Beş yüzyıldan fazla etkisini sürdüren ve üç kitada toprakları bulunan bir imparatorluğun ihtişamıyla uyumlu görkemli eserler veren klasik edebiyatımızı bazı yönleri ile incelemeye çalışacağız.

Bir toplumu etkileyen kültürel oluşumlar nasıl birden bire ortaya çıkmıyorsa, başka bir kültürel etkiyle de birden bire ortadan yok olmaz. Şiire ağırlık veren klasik edebiyatımızın bugünkü şiirimize –genel anlamda edebiyatımıza- etkileri üzerinde de mümkün olduğu nispette durmaya çalıştık.

Klasik edebiyat, yaygın söyleyişle divan edebiyatı, Tanzimatla birlikte başlayan kültür değişim teşebbüslerine paralel olarak tartışılmaya başlanmıştır. Avrupai bir edebiyat oluşturma gayreti içindeki Tanzimat nesli, damarlarından beslendikleri, onun kalıplarını ve ifade yöntemlerini kullanarak eserler verdikleri hâlde divan edebiyatına sert eleştirilerde bulundular. Zaman zaman ölçünün kaçtığı bu eleştirileri dönemin şartları ile irtibatlandırarak açıklamak mümkündür.

Ancak, bugün hâlâ Tanzimat neslinin divan edebiyatına karşı yönelttiği, birçok bakımdan ilmî olmaktan uzak, bu eleştirilerin kronik bir ön yargıya dönüşerek devam etmesi Divan Edebiyatı Özel Sayısı'nı hazırlama ihtiyacımızın birinci sebebidir.

Eğer kültürümüzün köklerine karşı böyle bir ön yargı varsa bunun enine boyuna sorgulanması ve tartışılması gerekiyordu ki biz bu sayıda bunu yapmaya çalıştık. Zira beş yüz yıllık edebiyatı bir derginin sınırlı sayfaları içinde bütün yönleriyle ele almanın imkânı yoktur. Biz amaçladık ki gençlerimiz, eski edebiyatımızla eğitim çerçevesi içinde bir şekilde irtibatı olan herkes, kültürel varlığımızın hazinelerine bu vesile ile yeniden göz atsın –varsa- ön yargılarını tekrar gözden geçirsin.

egitim | Aylık Eğitim Dergisi | YIL: 7 SAYI: 77-78 TEMMUZ - AĞUSTOS 2006 | ISSN-1302-5600

SAHİBİ Doç. Dr. Hüseyin ÇELİK Millî Eğitim Bakanı	Yayın Kurulu Ethem BARAN Şaban ÖZÜDOĞRU Aysun İLDENİZ Hakkı USLU Dinçer EŞİTGIN Celal ASLAN Çağrı GÜREL	Dizgi Reyhan İLKER Abone / Dağıtım Fikri NAYIR Tel: (0312) 212 76 63 / 14 Baskı Devlet Kitapları Müdürlüğü
Genel Yayın Yönetmeni Şadi KESKİN Yayımlar Dairesi Başkanı	Tasarım Banu DAVUN (bdavun@meb.gov.tr)	Yönetim Merkezi Yayımlar Dairesi Başkanlığı Teknikokullar/ANKARA http://yayim.meb.gov.tr e-posta: baae@meb.gov.tr Tel: (0 312) 212 81 48 - 213 65 12 Fax: (0 312) 212 81 48
Yazı İşleri Müdürü Selâmi YALÇIN (selamiyalcin@meb.gov.tr)		

Gönderilen eser ve çalışmalar yayımlansın veya yayımlanmasın, iade edilmez. Yazıların içeriğinden yazarları sorumludur. Yayın Kurulu yazılar üzerinde değişiklik yapabilir. "Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim" adı anılmadan alıntı yapılamaz. Millî Eğitim Bakanlığı Yayımlar Dairesi Başkanlığının 22.12.2005 tarih ve 6088 sayılı oluru ile basılmıştır.
Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları: 4303
Sürelî Yayınlar Dizisi: 213

Dergimizin yıllık abone bedeli 20 YTL (öğretmen ve öğrenciler için 15 YTL)'dir.
Abone bedelinin Ziraat Bankası Şehremini-Istanbul şubesindeki Devlet Kitapları Döner Sermayesi Müdürlüğü'nün 130978 numaralı hesabına yatırılarak makbuzun ve açık adresin Yayımlar Dairesi Başkanlığı Teknikokullar - ANKARA adresine gönderilmesi gerekmektedir.

YAHYA KEMAL VE ESKİ ŞİİR*

Nihat Sami Banarlı

Birçokları gibi, benim de dilime bazen bir söz, bir cümle, bir beyit takılır, tekrarlarım. Bir tarihte Neşâtî'nin:

Gittin ammâ ki kodun hasret ile cânı bile
İstemem sensiz olan sohbet-i yârânı bile

mısralarındaki buruk lezzeti tadıyordum. Arkasından, bir vak'a hatırladım:

Bir vapur yolculuğunda, bir Fransız yazarı, tanımış bir Türk edibine:

– Bir Türk şiiri var mıdır?

Demek tuhaflığında bulundu. Bu soru, şunun için tuhaftı ki şiirsiz millet, hattâ ki kabile tasavvuru yanlıştır. Bir zamanlar Fransız krallarının, hükümdarından himaye talep ettiği milleti ise şiirsiz tasavvur etmek, büsbütün tuhaf olmak lâzım gelir.

Türk edibi, Fransız XVII. Asır şairi Neşâtî'nin bir gazelinin okudu ve açıkladı. Şiiri ses ve mânâ olarak zevkle dinleyen Fransız, bilhassa son beyti duyunca:

– Oo!.. dedi, bu mısraları söyleyen milletin büyük şiiri olmak tabiidir.

Ve şu cümleyi ilâve etti:

– Medeniyet nâmına bir başka eseriniz olmasaydı, yalnız bu beyit, ne derin millet olduğunuzu ifadeye kâfi gelirdi.

*

Fransız, ilk sorusunda Türklere karşı ne kadar Avrupalı ise, son cümlelerinde de şiire karşı o kadar Avrupalıdır. Yani bugün Türkiye'de bir kısım münevverlere, ne yapsanız, Türk milletinin eski ve büyük bir şiiri olduğunu kabul ettiremezsiniz. O, bir kere, mazi düşmanlığında insaf kabul etmez bir mutaassıptır. Hâlbuki, tarihî Türk düşmanlığına rağmen bir Avrupalı, hakikî şiirle karşılaşınca, düşmanlığını unuttur. Şiirin güzelliğini düşünür.

Neşâtî'nin, Avrupalıyı hayran bırakan beytine yazımın sonunda döneceğim. Aynı şairin yukarıda söy-

* *Yahya Kemal Yaşarken*, 1959

lediğim beyti ise muazzam bir ayrılık karşısında şiirin de, Türkçenin de zaferlerinden sayılır. Bu şiirin bütününde Abdülhak Hâmit'in Makber'indeki:

Gitti, nazarımdan âh gitti,
Bî-maksad ü bî-günâh gitti.

.....

Görsen yeridir seni karanlık,
Nûrum benim ey ilâh gitti!..

mısralarında tekrarlanan "gitti" kelimesinin derin lirizmi vardır. Neşâtî gibi bir şair, Türkçeyi;

Gittin ammâ ki kodun hasret ile cânı bile
İstemem sensiz olan sohbet-i yârânı bile

âhengiyle inletebilmek için, kim bilir, nasıl, ne derin, ne büyük bir ayrılığın kollarında kalmıştı? Bunun için değil midir ki, Neşâtî'nin bu şiiri, eski şiirimizdeki güzellikleri eşsiz anlayışla ayıran Yahya Kemal tarafından tahmîs edilmiştir.

(Eski şiirde tahmîs, gazel beyitlerinin başına üçer mısra daha katarak, gazeli beşer mısralı kıt'alar hâlinde söylemektir.)

Güzel bir şiiri, kendi havası içinde tahmîs etmek, her şairin kânı değildir. Büyük şairler, bu tarz söyleyişleriyle o gazelleri âdeta bütünlemiş, daha mükemmel hâle koymuş olurlar.

Meselâ bu gazelin bir:

Bâğa sensiz varamam çeşmime âteş görünür
Gül-i handânı değil serv-i hırâmânı bile

beyti vardır. "Gül bahçelerine sensiz gidemem. Zira, bahçelerin gülün gülleri değil, salınan servileri bile gözlerime ateş görünür; renkleri ve sensiz güzellikleriyle gözlerimi yakar." Demek ister. Yahya Kemal'in tahmîsinde ise bu beyit şöyle bütünlenmiştir:

Sanırım çerh sîyâh atlasa yer yer bürünür
 Âh edip bâd-ı seher yollara düşmüş sürünür
 Ne mükedder çıkılır seyre ne mahzun yürünür
 Bâğa sensiz varamam çeşmime âteş görünür
 Gül-i handânı değil serv-i hırâmânı bile

Aynı gazelin, “Sensiz olunca etrafımda dostların halkalanması benim için bir ıztırap girdabı olur; bu meclisin elden ele devredilen kadehinden bile aynı ıztırapın zehirli şarabını içerim” demek isteyen bir başka beyti de talihli tahmîsinde şöyle bir âhenge girmiştir?

Düşde gördüm gece endâmını pîrâhensiz
 Nûrdan rûh-ı musaffâ idi gûyâ tensiz
 Gam değil kalsa da iklim-i çemen gülşensiz
 Devr-i meclis bana girdâb-ı belâdır sensiz
 Meyi zehr-âb-ı sitem sâgar-ı gerdânı bile

Bu kıt'anın ilk üç mısraını açıklamağa lüzum görmüyorum. Onlar, Divan şiirinin bütün incelikleriyle söylendikleri hâlde tahmîs eden şairin “sehl-i mümteni”iyle, daha kolay duyulurlar.

Aynı gazel ve tahmisi hakkında biraz daha fikir vermek için, bir kıt'a daha alıyorum. (Her kıt'anın yalnız son iki mısra'ı Neşâtî'ye aittir.)

Mihr ü mâhımdı bu âlemde huzûrun dahi dün
 Gittin eyvâh cihan zulmete garkoldu bugün
 Küskünüm tâli'-i nâ-sâze gönülden küskün
 Sineden derd ile bir âh edeyim kim dönsün
 Aksine çerh-i felek mihr-i dirahşânı bile

*

Bütün bu güzel özleyişler ile bu saza benzeyen sözler, birçoklarımız için artık mazidir. Kendi sanatının zafer ve şeref sayfalarından bu kadar süratle uzaklaşan bir başka millet bilmiyorum. Geçenlerde genç bir Alman kadın profesörün Divan edebiyatımız hakkındaki kuvvetli görüşlerini okurken acı şeyler düşündüm: Bir gün gelecek, kendi Divan şiirimizi okuyabilmek ve öğ-

renmek için belki de Almanya'dan mütehasıs getireceğiz. Ümit edelim ki Yahya Kemal'in büyük, bağlayıcı kudreti bu hüsrânı önlesin..

*

Şimdi Fransızın beğendiği mısralara dönüyorum. Neşâtî'nin bu şiirini, Fransız yazarına tanıtan ve açıklayan Türk edibi Yahya Kemal'dir. O, bu şiiri bir Fransız edibine nasıl açıkladı? Öteki nasıl anladı? Çünkü derin bir eski şiir kültürü, o ölçüde kuvvetli bir tasavvuf bilgisi ve sayfalarca sürececek bir açıklama bir araya gelmeden Neşâtî'nin bu ikinci gazelinı tatmak, ondaki söyleyiş ustalığına varmak kolay değildir. Gazel:

Şevkiz ki dem-i bülbül-i şeydâda nibânız
 Hûmuz ki dil-i gonce-i hamrâda nibânız..

Söyleyişiyile başlar: “Biz çılgınca seven bülbülün sesinde neş'e ve böylesine sevilen kırmızı gülün kalbinde gizlenen kanız.” Kaldı ki bunlar birbirinden ayrı şeyler değildir, demek ister. Çünkü tasavvufta seven ve sevilen diye iki ayrı vücut yoktur. Seven, sevilen ve onların her hâli, tek ve mutlak bir varlıkta toplanır, bir tek vücut olurlar. Neşâtî'nin beyti ise bu engin felsefeyi dem, hûn, gönül, gonce ve hamrâ kelimelerinin kırmızı renk saltanatıyla tutuşturarak söyler. Aynı şiirde Fransız edibini hayran bırakan mısralar da şunlardır:

Ettik o kadar ref-i taayyün ki Neşâtî
 Âyîne-i pür-tâb-ı mücellâda nihânız

“Neşâtî! Ten kafesinde mahpus ruhumuzu öylesine vücudumuzdan kurtardık, maddî varlığımızdan sıyrılıp, o kadar ruhtan ibaret kaldık ki şimdi parlak cilâlı aynalarda bile görünmüyoruz.”

Neşâtî'nin bahsettiği ruh, Tanrı'dan kopup yine Tanrı'ya dönen, zamanımızca meçhul bir ruhtur.